

КОРЕКЦІЙНА ПЕДАГОГІКА

УДК 376.091(477):006.3(4)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.15211079>

**Педагогічні стратегії інтеграції інклюзивної освіти в Україні у контексті
європейських стандартів**

Білюк Олена Геннадіївна,

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри спеціальної освіти,
факультет філології, Миколаївський національний університет імені В. О.
Сухомлинського, м. Миколаїв, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-4098-1064>

Призванська Роксоляна Антонівна,

кандидат психологічних наук, доцент, кафедра спеціальної освіти, факультет
педагогічної освіти, Львівський національний університет імені Івана
Франка, м. Львів, Україна, <https://orcid.org/0000-0001-7635-1227>

Омельянович Ірина Миколаївна,

кандидат педагогічних наук, доцент, кафедра психокорекційної педагогіки та
реабілітології, факультет спеціальної та інклюзивної освіти, Український
державний університет імені Михайла Драгоманова, м. Київ, Україна,
<https://orcid.org/0000-0003-2166-0350>

Прийнято: 25.03.2025 | Опубліковано: 14.04.2025

Анотація. У статті досліджено особливості адаптації європейських підходів до інклюзивного навчання в українському освітньому просторі.

*Розглянуто трансформаційні процеси в освітній галузі України у контексті впровадження інклюзивних практик та створення рівних можливостей для всіх здобувачів освіти. **Мета:** розробка та наукове обґрунтування педагогічних стратегій інтеграції інклюзивної освіти в Україні відповідно до європейських стандартів з урахуванням національної специфіки освітньої системи. **Методи.** Застосовано комплекс теоретичних (системний та порівняльний аналіз, контент-аналіз документів та літератури) та емпіричних методів (спостереження, анкетування, експертне опитування). Використано міждисциплінарний підхід для аналізу педагогічних, психологічних, соціальних та правових аспектів інклюзивної освіти. Проведено порівняльний аналіз європейських стандартів та існуючих практик в Україні. Здійснено опитування 157 фахівців та батьків дітей з особливими освітніми потребами. **Результати.** Розроблено інтегративну модель впровадження інклюзивної освіти, яка враховує особливості національної освітньої системи. Виявлено ключові бар'єри: недостатнє фінансування, брак кваліфікованих фахівців, архітектурна недоступність, стереотипне мислення. Обґрунтовано п'ять основних педагогічних стратегій інтеграції інклюзивної освіти: професійна підготовка та підвищення кваліфікації педагогічного персоналу; створення універсального дизайну в освітньому середовищі; впровадження інноваційних педагогічних технологій; налагодження партнерства між школою, сім'єю та громадою; формування інклюзивної культури в освітніх закладах. Визначено індикатори ефективності впровадження інклюзивної освіти та запропоновано алгоритм їх імплементації. **Висновки.** Інтеграція інклюзивної освіти в Україні потребує комплексного підходу, що поєднує адаптацію європейських стандартів з урахуванням національної специфіки. Розроблені стратегії сприяють*

подоланню існуючих бар'єрів та забезпечують ефективно впровадження інклюзивних практик. Запропонована модель може слугувати основою для розробки державних програм та удосконалення нормативно-правової бази.

Ключові слова: *освітня інклюзія, психолого-педагогічний супровід, адаптація освітнього середовища, індивідуальна освітня траєкторія, міждисциплінарна взаємодія, універсальний дизайн навчання, інклюзивна культура, професійна компетентність педагогів.*

Pedagogical strategies for integrating inclusive education in Ukraine in the context of European standards

Olena Biliuk,

PhD, lecturer of the Department of Special Education, Faculty of Philology, V. O. Sukhomlynskyi Mykolaiv National University, Mykolayiv, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0002-4098-1064>

Roksolyana Pryzvanska,

Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Department of Special Education, Faculty of Pedagogical Education, Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0001-7635-1227>

Iryna Omelianovych,

PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor, Department of Psychocorrective Pedagogy and Rehabilitation, Dragomanov State University of Ukraine, Kyiv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0003-2166-0350>

Abstract: *The article examines the peculiarities of adapting European approaches to inclusive education in the Ukrainian educational space. It examines transformational processes in the educational sector of Ukraine in the context of implementing inclusive practices and creating equal opportunities for all education seekers. **Purpose:** development and scientific substantiation of a system of pedagogical strategies for integrating inclusive education in Ukraine in accordance with European standards, taking into account the national specifics of the education system. **Methods:** A complex of theoretical (system and comparative analysis, content analysis of documents and literature) and empirical methods (observation, questionnaires, expert interviews) was applied. An interdisciplinary approach was used to analyze pedagogical, psychological, social and legal aspects of inclusive education. A comparative analysis of European standards and existing practices in Ukraine was conducted. A survey of 157 specialists and parents of children with special educational needs was conducted. **Results:** An integrative model of implementing inclusive education was developed, which takes into account the peculiarities of the national education system. Key barriers were identified: insufficient funding, lack of qualified specialists, architectural inaccessibility, stereotypical thinking. Five main pedagogical strategies were substantiated: professional training and advanced training of pedagogical staff; creation of universal design in the educational environment; introduction of innovative pedagogical technologies; establishment of a partnership between school, family and community; formation of an inclusive culture in educational institutions. Indicators of the effectiveness of the implementation of inclusive education were determined and an algorithm for their implementation was proposed. **Conclusions:** The integration of inclusive education in Ukraine requires a systematic approach that combines the adaptation of European standards with consideration of national*

specifics. The developed strategies contribute to overcoming existing barriers and ensure the effective implementation of inclusive practices. The proposed model can serve as the basis for developing state programs and improving the regulatory framework.

Keywords: *educational inclusion, psychological and pedagogical support, adaptation of the educational environment, individual educational trajectory, interdisciplinary interaction, universal learning design, inclusive culture, professional competence of teachers.*

Постановка проблеми. Інклюзивна освіта є однією з найважливіших парадигм сучасного освітнього простору, що визначає основні напрями реформування освітніх систем у більшості країн світу. Філософія інклюзії базується на принципах рівності, соціальної справедливості та забезпечення права кожної дитини на якісну освіту, незалежно від особливостей її розвитку, соціального статусу чи інших відмінностей. Впровадження інклюзивної освіти відображає зміну соціальних та культурних парадигм щодо сприйняття людей з особливими потребами – від медичної моделі, що фокусується на обмеженнях і недоліках, до соціальної, яка розглядає людину в контексті її взаємодії з середовищем та наголошує на необхідності адаптації середовища до потреб кожної людини.

Для України питання впровадження інклюзивної освіти набуває особливої актуальності у контексті приведення національної системи освіти у відповідність до європейських стандартів. Незважаючи на значні кроки, здійснені в цьому напрямку протягом останнього десятиліття, існує ще багато викликів та проблем, які потребують системного розв'язання. Ці проблеми пов'язані як з інституційними бар'єрами (недосконалість нормативно-

правової бази, недостатнє фінансування, брак кваліфікованих фахівців, архітектурна недоступність багатьох закладів освіти), так і з соціокультурними перешкодами (упереджене ставлення до людей з інвалідністю, недостатня готовність суспільства до прийняття ідей інклюзії, відсутність інклюзивної культури в освітніх закладах).

Особливого значення набуває розробка ефективних педагогічних стратегій інтеграції інклюзивної освіти, які б враховували як європейський досвід, так і національну специфіку. Такі стратегії мають бути науково обґрунтованими, системними та спрямованими на подолання існуючих бар'єрів і створення інклюзивного освітнього середовища, яке забезпечує повноцінну участь кожної дитини в освітньому процесі та максимальний розвиток її потенціалу.

Актуальність дослідження зумовлена також необхідністю переосмислення традиційних підходів до організації освітнього процесу в контексті інклюзії. Педагогічні стратегії, що були ефективними в умовах гомогенного учнівського колективу, потребують суттєвої трансформації під час роботи з гетерогенними групами, де навчаються діти з різними освітніми потребами, здібностями та можливостями. Це вимагає не лише адаптації методів і форм навчання, але й зміни професійного мислення педагогів, розвитку їхньої інклюзивної компетентності та готовності до роботи в нових умовах.

Важливим аспектом досліджуваної проблеми є визначення оптимального балансу між стандартизацією вимог до якості освіти та індивідуалізацією навчального процесу, з урахуванням особливих потреб кожної дитини. З одного боку, європейські стандарти інклюзивної освіти передбачають забезпечення високої якості навчання для всіх дітей, з іншого –

визнають необхідність гнучкого підходу до організації освітнього процесу, що враховує індивідуальні особливості та потреби кожного учня.

Отже, дослідження педагогічних стратегій інтеграції інклюзивної освіти в Україні у контексті європейських стандартів має не лише теоретичне, але й практичне значення для розвитку освітньої системи в цілому, та підвищення її якості відповідно до сучасних вимог і викликів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Впровадження інклюзивної освіти в Україні стало предметом активних наукових досліджень протягом останніх років. Аналіз наукової літератури за 2019-2024 роки свідчить про значний інтерес до різних аспектів цієї проблеми, зокрема, до питань адаптації європейського досвіду, розробки ефективних педагогічних стратегій та подолання існуючих бар'єрів.

Теоретико-методологічні засади інклюзивної освіти та європейський досвід її впровадження детально досліджені в працях А. А. Колупаєвої та О. М. Таранченко [1]. Автори здійснили ґрунтовний аналіз концептуальних підходів до організації інклюзивного навчання у різних європейських країнах та визначили можливості їх адаптації до українського контексту.

Нормативно-правові аспекти інтеграції інклюзивної освіти в Україні відповідно до європейських стандартів розглянуті в роботі Л. А. Кушнір та Т. М. Кушнір [2], які проаналізували відповідність українського законодавства міжнародним нормам і стандартам у сфері інклюзивної освіти та виявила прогалини, що потребують заповнення.

Т. В. Скрипник, Т. О. Куценко [3] зосередили увагу на психолого-педагогічному супроводі дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання та розробили модель командної взаємодії фахівців для забезпечення ефективної підтримки таких дітей. Проблеми підготовки

педагогічних кадрів до роботи в умовах інклюзії у дошкільних закладах розглянуті в дослідженні К. О. Леус [4].

Важливий внесок у дослідження інноваційних педагогічних технологій в інклюзивній освіті зробили С. В. Чередніченко та М. О. Огієнко [5], які проаналізували сучасні підходи до диференціації та індивідуалізації навчання в інклюзивному класі та розробили методичні рекомендації щодо їхнього впровадження. Автори Н. Семеній та В. Овсієнко [6] також дослідили особливості застосування інформаційно-комунікаційних технологій в інклюзивному освітньому просторі та розробили модель цифрового інклюзивного середовища, яке забезпечує доступність освіти для дітей з різними освітніми потребами.

Питання створення інклюзивного освітнього середовища та забезпечення архітектурної доступності закладів освіти досліджені в роботах Н. М. Бирко [7], яка проаналізувала європейські стандарти доступності та розробила рекомендації щодо їх впровадження в Україні. Проблема інклюзії в освітніх закладах та в суспільстві в цілому стало предметом досліджень О. Кравчук і Г. Шелепко [8], які розробили модель формування інтегративної культури в закладі освіти та визначила ключові фактори, що впливають на цей процес.

Порівняльний аналіз європейських та українських підходів до оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами здійснено в роботах Т. В. Макухової зі співавт. [9], які запропонували інноваційні підходи до формувального оцінювання в інклюзивному класі.

Сучасні підходи до співпраці школи, сім'ї та громади в контексті інклюзивної освіти висвітлені в дослідженнях Н. Дятленко [10], яка розробила модель партнерської взаємодії всіх зацікавлених сторін для забезпечення

ефективної інклюзії. Питання соціальної інклюзії та формування інклюзивного суспільства розглянуті в роботах О. Воротинцевої [11], яка досліджувала стратегії розвитку інклюзивної громади.

У своєму дослідженні психолого-педагогічних особливостей наукового екологічного дискурсу С. Рудишин [12] торкається питань екологічної освіти в контексті інклюзії, наголошуючи на важливості формування відповідальної культури в усіх дітей, незалежно від їхніх особливостей розвитку.

Фахівці М. Жилін зі співавт. [13] дослідили взаємозв'язок між емоційним інтелектом учнів та емоційною залежністю в контексті інклюзивної освіти. Розробці нових програм фізичної та нейрофізіологічної реабілітації для жінок репродуктивного віку, які можуть бути адаптовані для використання в інклюзивному освітньому середовищі присвячена робота Н. Гончарук зі співавт. [14].

Дослідження А. Миколюка [15] висвітлює економічні аспекти впровадження інклюзивної освіти в Україні. Автор аналізує ефективність різних моделей фінансування інклюзивної освіти в європейських країнах та пропонує рекомендації щодо оптимізації фінансових механізмів підтримки інклюзії в Україні.

Питання моніторингу та оцінювання якості інклюзивної освіти розглянуті в роботах С. Д. Нетребенко [16], який висвітлив систему індикаторів для оцінювання ефективності впровадження інклюзивної освіти відповідно до європейських стандартів.

Інноваційні підходи до управління інклюзивним закладом освіти представлені в роботі А. А. Колупаєвої зі співавт. [17], які описали модель адаптивного управління інклюзивною школою, що базується на принципах

гнучкості, партнерства та орієнтації на потреби всіх учасників освітнього процесу.

Теоретичні та практичні аспекти розробки індивідуальної програми розвитку для дітей з особливими освітніми потребами висвітлені в дослідженнях І. Саранчи зі співавт. [18], які проаналізували європейські підходи до індивідуалізації навчання та запропонували інноваційну модель розробки та реалізації індивідуальної освітньої траєкторії для кожної дитини з особливими освітніми потребами.

Аналіз наукової літератури свідчить про значний прогрес у дослідженні різних аспектів інтеграції інклюзивної освіти в Україні. Водночас, виявлено певні прогалини, які потребують подальшого дослідження. Зокрема, недостатньо вивченими є питання розробки ефективних педагогічних стратегій, які б поєднували європейський досвід із національною специфікою та враховували регіональні особливості впровадження інклюзивної освіти в Україні. Також потребують додаткового дослідження проблеми забезпечення наступності та системності інклюзивної освіти на всіх її рівнях – від дошкільної до вищої, а також питання оцінювання ефективності різних педагогічних стратегій та їх впливу на якість освіти для дітей з особливими освітніми потребами.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість досліджень, присвячених різним аспектам інклюзивної освіти в Україні, низка важливих питань залишається недостатньо вивченою, що створює суттєві перешкоди для ефективної інтеграції інклюзивної освіти відповідно до європейських стандартів: відсутня комплексна науково обґрунтована система педагогічних стратегій інтеграції інклюзивної освіти, недостатньо розроблені механізми адаптації європейських

стандартів інклюзивної освіти до українських реалій, з урахуванням наявних ресурсів, соціокультурних особливостей та специфіки освітньої системи, залишається недостатньо дослідженою проблема регіональних відмінностей у впровадженні інклюзивної освіти в Україні, відсутні ґрунтовні дослідження ефективності різних педагогічних стратегій інтеграції інклюзивної освіти та їх впливу на якість навчання і розвиток дітей з особливими освітніми потребами, недостатньо опрацьовані питання забезпечення наступності інклюзивної освіти на різних її, потребує додаткового дослідження проблема підготовки педагогічних кадрів до роботи в умовах інклюзії з урахуванням європейських стандартів та національних особливостей, питання створення ефективних моделей партнерства між стейкхолдерами інклюзивної освіти розглянуто частково, залишається недостатньо вивченою проблема психологічної готовності всіх учасників освітнього процесу до впровадження інклюзії та подолання стереотипів і упереджень щодо людей з особливими потребами, потребують додаткового дослідження питання впровадження інноваційних педагогічних технологій в інклюзивному освітньому середовищі, з урахуванням потреб дітей з різними особливостями розвитку, економічні аспекти впровадження інклюзивної освіти не відповідають всім викликам та потребам, зокрема, питання оптимізації фінансових механізмів підтримки інклюзії в умовах обмежених ресурсів.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета дослідження полягає у розробці та науковому обґрунтуванні системи педагогічних стратегій інтеграції інклюзивної освіти в Україні відповідно до європейських стандартів, з урахуванням національної специфіки освітньої системи.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання:

- здійснити аналіз європейських стандартів інклюзивної освіти та визначити можливості їх адаптації до українського контексту;
- дослідити сучасний стан впровадження інклюзивної освіти в Україні та виявити основні бар'єри, що перешкоджають її ефективній інтеграції;
- розробити інтегративну модель впровадження інклюзивної освіти в Україні, яка поєднує європейські стандарти, з урахуванням національної специфіки;
- обґрунтувати систему педагогічних стратегій інтеграції інклюзивної освіти, спрямованих на подолання виявлених бар'єрів та забезпечення якісної освіти для всіх дітей, незалежно від їхніх особливостей;
- розробити критерії та індикатори ефективності впровадження інклюзивної освіти відповідно до європейських стандартів;
- запропонувати алгоритм імплементації розроблених педагогічних стратегій в освітню систему України, з урахуванням регіональних особливостей.

Актуальність поставлених завдань зумовлена необхідністю системного підходу до впровадження інклюзивної освіти в Україні, який би враховував як міжнародний досвід, так і національні особливості. Розробка науково обґрунтованих педагогічних стратегій інтеграції інклюзивної освіти є важливим кроком у забезпеченні рівного доступу до якісної освіти для всіх дітей, незалежно від їхніх особливостей, та у приведенні національної системи освіти у відповідність до європейських стандартів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Європейські стандарти інклюзивної освіти базуються на міжнародних нормативно-правових документах, таких як Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю, Саламанська декларація та Інчхонська декларація "Освіта-2030" [19, 20]. Ці

документи визначають ключові принципи інклюзивної освіти, серед яких: право кожної дитини на якісну освіту, недискримінація, забезпечення доступності, розумне пристосування, універсальний дизайн в освіті, міждисциплінарний підхід до підтримки дітей з особливими освітніми потребами та залучення всіх зацікавлених сторін до процесу впровадження інклюзії.

Аналіз освітніх політик та практик різних європейських країн (Фінляндії, Італії, Великої Британії, Німеччини, Польщі) дозволив виокремити спільні елементи, які можна розглядати як стандарти інклюзивної освіти: законодавче забезпечення права на інклюзивну освіту та механізми його реалізації, системний підхід до впровадження інклюзії на всіх рівнях освіти, забезпечення архітектурної, інформаційної та дидактичної доступності освітнього середовища, професійна підготовка педагогічних кадрів до роботи в умовах інклюзії, диференційований підхід до організації навчання та оцінювання, з урахуванням індивідуальних особливостей кожної дитини, міждисциплінарний підхід до підтримки дітей з особливими освітніми потребами, партнерство між школою, батьками й громадою, а також моніторинг та оцінювання якості інклюзивної освіти.

Водночас аналіз доводить, що реалізація цих стандартів у різних країнах має свою специфіку, зумовлену історичними, соціокультурними та економічними особливостями, і це свідчить про можливість і необхідність адаптації європейських стандартів до українського контексту, з урахуванням національних особливостей.

Для визначення можливостей адаптації європейських стандартів до українського контексту було проведено експертне опитування 157 фахівців з

інклюзивної освіти та батьків дітей з особливими освітніми потребами (табл. 1).

Таблиця 1

Оцінка можливостей адаптації європейських стандартів інклюзивної освіти до українського контексту.

Європейський стандарт	Оцінка можливості адаптації (за 5-бальною шкалою)	Основні виклики	Рекомендовані адаптаційні заходи
Законодавче забезпечення	4,2	Недостатня деталізація механізмів реалізації, брак системності	Удосконалення нормативно-правової бази, розробка чітких механізмів реалізації
Системний підхід	3,8	Фрагментарність впровадження, брак координації між різними рівнями	Розробка єдиної національної стратегії з чіткими індикаторами та механізмами моніторингу
Архітектурна та інформаційна доступність	3,5	Обмежені фінансові ресурси, застаріла інфраструктура	Поетапне впровадження, залучення донорських коштів, державно-приватне партнерство
Підготовка педагогічних кадрів	4,0	Застарілі підходи до професійної підготовки, брак практичної спрямованості	Оновлення програм підготовки, впровадження інтерактивних методів, стажування в країнах ЄС
Диференційований підхід	3,7	Традиція уніфікованого підходу, брак методичних ресурсів	Розробка національних методичних рекомендацій, підготовка дидактичних матеріалів
Міждисциплінарний підхід	3,6	Відсутність традиції командної роботи, брак фахівців	Розробка моделей міждисциплінарної взаємодії, підготовка координаторів команд
Партнерство школи, батьків, громади	4,1	Недостатня активність батьків, закритість шкіл	Впровадження програм розвитку батьківської компетентності, проекти громадської участі

Моніторинг якості	3,9	Брак валідних інструментів, формальний підхід	Розробка національної системи індикаторів, навчання фахівців з моніторингу
-------------------	-----	---	--

Джерело: власна розробка авторів

Результати свідчать про високу оцінку можливостей адаптації європейських стандартів до українського контексту (середній бал 3,85 за 5-бальною шкалою). Водночас експерти визначили низку викликів, які потребують врахування при розробці адаптаційних стратегій.

Аналіз сучасного стану впровадження інклюзивної освіти в Україні свідчить про значний прогрес у цій сфері протягом останнього десятиліття. Зокрема, створено нормативно-правову базу, яка визначає право дітей з особливими освітніми потребами на навчання у закладах освіти за місцем проживання; впроваджено систему фінансування інклюзивної освіти через механізм субвенції; створено мережу інклюзивно-ресурсних центрів; розроблено програми підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів для роботи в умовах інклюзії.

Згідно з даними МОН України, станом на 2023 рік в Україні функціонує понад 15 тисяч інклюзивних класів, у яких навчається більше 22 тисяч дітей з особливими освітніми потребами. Створено 633 інклюзивно-ресурсних центри, які надають психолого-педагогічну підтримку дітям з особливими освітніми потребами та консультативну допомогу батькам і педагогам.

Водночас аналіз наукових досліджень та результати проведеного нами експертного опитування дозволили виявити низку бар'єрів, які можна розподілити на кілька груп: нормативно-правові, фінансово-економічні, архітектурні та інфраструктурні, кадрові, методичні, соціально-психологічні та організаційно-управлінські бар'єри.

Для визначення значущості різних бар'єрів було проведено їх рейтингування за результатами експертного опитування за 5-ти бальною шкалою (рис. 1).

Рисунок 1

Рейтинг бар'єрів інтеграції інклюзивної освіти в Україні (за результатами експертного опитування).

Джерело: власна розробка авторів

Як видно на рисунку 1, найбільш значущими бар'єрами, на думку експертів, є соціально-психологічні, кадрові та методичні, що свідчить про необхідність зосередження зусиль саме на їх подоланні при розробці педагогічних стратегій інтеграції інклюзивної освіти.

На основі аналізу європейських стандартів інклюзивної освіти та з урахуванням виявлених бар'єрів та особливостей українського контексту нами розроблено інтегративну модель впровадження інклюзивної освіти в Україні (рис. 2).

Запропонована модель базується на системному підході та включає ряд компонентів. *Нормативно-правовий компонент* передбачає удосконалення законодавчої бази, розробку механізмів реалізації задекларованих прав та створення системи контролю за дотриманням законодавства у сфері інклюзивної освіти. *Фінансово-економічний компонент* включає розробку ефективних механізмів фінансування інклюзивної освіти, залучення додаткових ресурсів через грантові програми та державно-приватне партнерство, оптимізацію розподілу фінансових ресурсів, з урахуванням індивідуальних потреб дітей.

Рисунок 2

Інтегративна модель впровадження інклюзивної освіти в Україні

Джерело: власна розробка авторів

Архітектурно-інфраструктурний компонент спрямований на створення безбар'єрного фізичного середовища, забезпечення закладів освіти необхідним обладнанням та дидактичними матеріалами, впровадження принципів універсального дизайну. *Кадровий компонент* передбачає підготовку та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів для роботи в умовах інклюзії, формування інклюзивної компетентності педагогів, створення системи мотивації та підтримки. *Методичний компонент* включає розробку та впровадження інноваційних педагогічних технологій, адаптацію навчальних програм та матеріалів, створення гнучкої системи оцінювання. *Соціально-психологічний компонент* спрямований на формування інклюзивної культури, подолання стереотипів та упереджень, розвиток толерантності та емпатії. *Організаційно-управлінський компонент* передбачає розробку ефективних моделей управління інклюзивним закладом освіти, забезпечення міжвідомчої взаємодії та координації, створення системи моніторингу та оцінювання якості інклюзивної освіти.

Особливістю розробленої моделі є її інтегративний характер, який забезпечується через взаємозв'язок та взаємодоповнюваність усіх компонентів, поєднання європейських стандартів, з урахуванням національної специфіки, забезпечення наступності та системності інклюзивної освіти на всіх її рівнях, залучення всіх зацікавлених сторін до процесу впровадження інклюзії, врахування регіональних особливостей та можливостей адаптації до конкретних умов.

На основі аналізу наукової літератури, вивчення європейського досвіду та результатів експертного опитування нами розроблено систему педагогічних стратегій інтеграції інклюзивної освіти в Україні, яка включає п'ять основних стратегій: стратегію професійної підготовки та підвищення кваліфікації

педагогічного персоналу, стратегію створення універсального дизайну в освітньому середовищі, стратегію впровадження інноваційних педагогічних технологій, стратегію партнерства між школою, сім'єю і громадою та стратегію формування інклюзивної культури в освітніх закладах.

Для оцінювання ефективності впровадження інклюзивної освіти відповідно до європейських стандартів, нами розроблено систему критеріїв та індикаторів, які дозволяють визначити рівень готовності закладу освіти до інклюзії та якість інклюзивного освітнього процесу. Ця система включає шість основних критеріїв: доступність та інклюзивність освітнього середовища, якість освітнього процесу й навчальних досягнень, професійну компетентність педагогічних кадрів, психологічний клімат, інклюзивну культуру, партнерську взаємодію з батьками і громадою, а також управління та лідерство в інклюзивному закладі освіти.

Для кожного критерію розроблено набір індикаторів, які дозволяють кількісно та якісно оцінити рівень відповідності закладу освіти європейським стандартам інклюзивної освіти (табл. 2).

Таблиця 2

Критерії та індикатори ефективності впровадження інклюзивної освіти.

Критерії	Індикатори	Методи оцінювання
Доступність та інклюзивність освітнього середовища	<ul style="list-style-type: none">- архітектурна доступність закладу освіти;- наявність необхідного обладнання та дидактичних матеріалів;- реалізація принципів універсального дизайну в навчанні;- доступність інформації та комунікації;- наявність адаптованих навчальних матеріалів	<ul style="list-style-type: none">- аудит доступності;- аналіз матеріально-технічної бази;- спостереження;- анкетування учасників освітнього процесу
Якість освітнього процесу та	<ul style="list-style-type: none">- наявність та якість індивідуальних програм розвитку;- впровадження інноваційних педагогічних технологій	<ul style="list-style-type: none">- аналіз документації;- спостереження;- портфоліо учнів;- інтерв'ю з педагогами;

навчальних досягнень	<ul style="list-style-type: none">- адаптація та модифікація навчальних програм; використання формульованого оцінювання;- динаміка розвитку дітей з особливими освітніми потребами	<ul style="list-style-type: none">- аналіз навчальних досягнень
Професійна компетентність педагогічних кадрів	<ul style="list-style-type: none">- рівень інклюзивної компетентності педагогів;- підвищення кваліфікації у сфері інклюзивної освіти; к- командна взаємодія фахівців;- впровадження інноваційних підходів;- рефлексивна практика	<ul style="list-style-type: none">- анкетування;- самооцінювання;- спостереження;- аналіз документації;- інтерв'ю
Психологічний клімат та інклюзивна культура	<ul style="list-style-type: none">- позитивне ставлення до розмаїття;- відсутність булінгу та дискримінації;- залучення всіх дітей до шкільного життя;- толерантність та взаємоповага;- психологічна безпека;	<ul style="list-style-type: none">- психологічні діагностики;- соціометрія;- анкетування;- спостереження;- інтерв'ю
Партнерство та взаємодія з батьками і громадою	<ul style="list-style-type: none">- залучення батьків до освітнього процесу- підтримка батьків дітей з особливими освітніми потребами- співпраця з громадськими організаціями- міжвідомча взаємодія- Інформаційна відкритість	<ul style="list-style-type: none">- анкетування батьків;- аналіз ;- інтерв'ю;- аналіз спільних проєктів спостереження
Управління та лідерство в інклюзивному закладі освіти	<ul style="list-style-type: none">- стратегічне планування розвитку інклюзивної освіти;- розподіл відповідальності та повноважень;- система моніторингу та оцінювання;- ефективність використання ресурсів;- інноваційна діяльність	<ul style="list-style-type: none">- аналіз документації;- інтерв'ю з керівництвом;- анкетування;- аналіз результатів моніторингу;- спостереження

Джерело: власна розробка авторів

На основі розробленої інтегративної моделі та системи педагогічних стратегій нами запропоновано алгоритм їх імплементації в освітню систему України, який передбачає поетапне впровадження, з урахуванням регіональних особливостей та наявних ресурсів. Алгоритм включає такі етапи: підготовчий, планування, підготовки кадрів, впровадження та оцінювання і вдосконалення.

Важливою особливістю запропонованого алгоритму є його гнучкість та адаптивність, що дозволяє враховувати специфіку конкретного регіону/закладу освіти, наявні ресурси та виявлені проблеми. Водночас алгоритм передбачає циклічність процесу впровадження, що забезпечує його системність та неперервність.

Висновки. Інтеграція інклюзивної освіти в Україні відповідно до європейських стандартів є важливим напрямом реформування освітньої системи, який забезпечує реалізацію права кожної дитини на якісну освіту, незалежно від її особливостей розвитку, соціального статусу чи інших відмінностей.

Аналіз європейських стандартів інклюзивної освіти доводить, що вони базуються на принципах рівності, доступності, індивідуалізації, міждисциплінарного підходу та партнерства. Ці стандарти можуть бути адаптовані до українського контексту, з урахуванням національної специфіки освітньої системи.

Виявлено основні бар'єри, що перешкоджають ефективній інтеграції інклюзивної освіти в Україні: нормативно-правові, фінансово-економічні, архітектурні та інфраструктурні, кадрові, методичні, соціально-психологічні та організаційно-управлінські. Найбільш значущими, за результатами експертного опитування, є соціально-психологічні, кадрові та методичні бар'єри.

Розроблена інтегративна модель впровадження інклюзивної освіти в Україні включає сім взаємопов'язаних компонентів: нормативно-правовий, фінансово-економічний, архітектурно-інфраструктурний, кадровий, методичний, соціально-психологічний та організаційно-управлінський. Особливістю моделі є її інтегративний характер, який забезпечується через

взаємозв'язок усіх компонентів, поєднання європейських стандартів з урахуванням національної специфіки, забезпечення наступності та системності інклюзивної освіти на всіх її рівнях, залучення всіх зацікавлених сторін до процесу впровадження.

Обґрунтовано систему педагогічних стратегій інтеграції інклюзивної освіти, яка включає п'ять основних стратегій: професійну підготовку та підвищення кваліфікації педагогічного персоналу; створення універсального дизайну в освітньому середовищі; впровадження інноваційних педагогічних технологій; налагодження партнерства між школою, сім'єю та громадою; формування інклюзивної культури в освітніх закладах. Кожна стратегія спрямована на подолання певних бар'єрів та забезпечення відповідності європейським стандартам інклюзивної освіти.

Розроблено систему критеріїв та індикаторів ефективності впровадження інклюзивної освіти, яка дозволяє здійснювати комплексне оцінювання, виявляти проблемні аспекти та розробляти заходи щодо їх подолання. Система включає шість основних критеріїв: доступність та інклюзивність освітнього середовища; якість освітнього процесу та навчальних досягнень; професійна компетентність педагогічних кадрів; психологічний клімат та інклюзивна культура; партнерство та взаємодія з батьками і громадою; управління та лідерство в інклюзивному закладі освіти.

Запропоновано алгоритм імплементації розроблених педагогічних стратегій в освітню систему України, який передбачає поетапне впровадження з урахуванням регіональних особливостей та наявних ресурсів і включає п'ять етапів: підготовчий, планування, підготовка кадрів, впровадження, оцінювання та вдосконалення. Особливістю алгоритму є його гнучкість,

адаптивність та циклічність, що забезпечує системність та неперервність процесу впровадження.

Список використаних джерел

1. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Інклюзія: покроково для педагогів: навч.-метод. посібн. Київ: Інклюзивна освіта, 2023. 232 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/739317/1/Kolupaeva.Taranchenko.Inclusia.Pokrokov.pdf> (дата звернення: 10.02.2025).
2. Кушнір Л. А., Кушнір Т. М. Упровадження європейських стандартів інклюзивної вищої освіти в Україні в умовах воєнного стану. *Інклюзія і суспільство*. 2023. № 3. С. 33-40. DOI: <https://doi.org/10.32782/2787-5137-2023-3-5>.
3. Скрипник Т. В., Куценко Т. О. Технології психолого-педагогічного супроводу дітей з аутизмом в освітньому просторі: навч.-метод. матеріали. Київ. 2022. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/41356/> (дата звернення: 10.02.2025).
4. Леус К. О. Професійно-педагогічна підготовка вихователя закладу дошкільної освіти до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища, 2024. 58 с. URL: <http://elibrary.kdpu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/11238> (дата звернення: 10.02.2025).
5. Чередніченко С. В., Огієнко М. О. Сучасні підходи до інклюзивної освіти в Україні та за кордоном. *Олімпійський та паралімпійський спорт*. 2024. Вип. 2. С. 80-84. DOI: <https://doi.org/10.32782/olimp spu/2024.2.14>.
6. Семеній Н., Овсієнко В. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому просторі інклюзивного класу. *New pedagogical*

thought. 2023. Т. 113, №1. С. 33-38. DOI: <https://doi.org/10.37026/2520-6427-2023-113-33-38>.

7. Бирко Н. М. Архітектурна доступність закладів освіти—один із шляхів реалізації універсального дизайну. *Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат*: матеріали І всеукр. міждисц. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 8 квіт. 2021 р.). Тернопіль: ТНПУ, 2021. С. 16-20. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/18577/3/inklyziv_conf_2021_povuj.pdf (дата звернення: 10.02.2025).

8. Кравчук О., Шелепко Г. Організація інклюзивного навчання у системі управління діяльністю в закладі освіти. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. 2022. № 1 (7). С. 165-171. DOI: [https://doi.org/10.31499/2706-6258.1\(7\).2022.261222](https://doi.org/10.31499/2706-6258.1(7).2022.261222).

9. Махукова Т. В., Макаренко І. В., Григор'єва І. О. До проблеми оцінювання знань дітей молодшого шкільного віку із тяжкими порушеннями мовлення в інклюзивному середовищі. *Спеціальна освіта та соціальна інклюзія: виклики XXI століття*: матеріали І всеукр. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 25 лист. 2021 р.). Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2021. С. 17. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/39961/1/T_Liakh_Konf_2021_113_114_IL.pdf (дата звернення: 10.02.2025).

10. Дятленко Н. Як створити інклюзивний освітній простір: три стратегічні напрями. *Заступник директора школи*. 2019. № 6 . С. 20-30.

11. Воротинцева О. О. менеджмент інклюзивної освіти на рівні громади: роль та місце інклюзивно-ресурсних центрів. *Інклюзія і суспільство*. 2024. Вип.2 (7). С. 23-29 DOI: <https://doi.org/10.32782/2787-5137-2024-2-3>.

12. Rudyshyn S. Psychological and pedagogical features of scientific ecological discourse. *Український педагогічний журнал*. 2023. № 1. С. 25-42. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-1-25-42>.
13. Zhylin M., Mendelo V., Hrytsuk O., Kononenko T., Shamalo S. Correlación entre la inteligencia emocional de los alumnos y la dependencia emocional. *Revista Eduweb*. 2024. Vol. 18, № 3. P. 193–203. DOI: <https://doi.org/10.46502/issn.1856-7576/2024.18.03.15>.
14. Honcharuk N., Tamozhanska G., Korytko Z., Rusyn L., Vasylieva N., Adamenko, O., Maksymchuk B.. New physical and neurophysiological rehabilitation programmes for women of childbearing age. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*. 2023. Vol. 14, № 1. P. 346-369. DOI: <https://doi.org/10.18662/brain/14.1/424>.
15. Миколюк А. Проблеми та пріоритети розвитку інклюзивної освіти в Україні: економічний аспект. *Економіка та суспільство*. 2024. 67. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-67-42>.
16. Нетребенко С. Д. Моніторинг створення безбар'єрного простору в закладах загальної середньої освіти. *Наукові записки молодих учених*. 2023. 12. URL: <https://phm.cuspu.edu.ua/ojs/index.php/SNYS/article/view/2068/pdf> (дата звернення: 10.02.2025).
17. Інклюзивна школа: особливості організації та управління: навч.- метод. посібник / за заг. ред. Л. І. Даниленко. Київ. 2007. 128 с.
18. Саранча І., Швед В., Омельченко О. Індивідуальна інклюзивна освітня траєкторія: сутність та зміст. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*. 2021. Вип. 62. С. 299-306. DOI: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2021-62-299-306>.

19. Мицик Г., Попова А., Цибуляк Н., Линдіна Є. Імплементация європейських стандартів і рекомендацій у сфері інклюзивної вищої освіти в Україні: виклики та можливості. *Вісник Кафедри ЮНЕСКО Неперервна професійна освіта XXI століття*. 2023. Т. 2, № 8. С. 7-20. DOI: [https://doi.org/10.35387/ucj.2\(8\).2023.7-20](https://doi.org/10.35387/ucj.2(8).2023.7-20).

20. Бабушко С. Аналіз міжнародних документів з питань освіти і навчання мігрантів. *European Science*. 2024. № 3(sge31-03). С. 72–81. DOI: <https://doi.org/10.30890/2709-2313.2024-31-00-016>.